

Handläggare: Maria Pettersson
Telefon: 08-508 28 834

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2013-03-12 p.23

Bly

Svar på skrivelse från Katarina Luhr m. fl (MP)

Förvaltningens förslag till beslut

1. Godkänna miljöförvaltningens svar på skrivelsen

Gunnar Söderholm
Förvaltningschef

Maria Svanholm
Enhetschef

Bakgrund

Katarina Luhr m.fl. (MP) ingav vid nämndens sammanträde den 11 december 2012 en skrivelse (bilaga 1) där de frågar: *"Vilka exponeringsvägar är de primära för blyexponering i staden?"* samt *"Är blyproblematiken något som bör prioriteras i stadens arbete med att minska invånarnas exponering för skadliga ämnen, och i så fall hur?"*

Förvaltningens synpunkter

Bly finns överallt i miljön, i luft, mark och vatten. Spridningen av bly i miljön har minskat, bland annat på grund av att vi i dag använder blyfri bensin. I dag används bly framför allt i batterier, båtkölar, fiskeredskap, legeringar, vikter och strålskydd. Bly finns dock i de flesta livsmedel eftersom bly är en vida spridd miljöförorening som följer med råvaran, men generellt i låga halter. Skaldjur, lever från vilt och vissa vildväxande svampar kan innehålla förhöjda halter bly liksom vissa styckdelar från vilt som är skjutet med blykulammunition. Små barn som stoppar fingrar och föremål i munnen kan få i sig bly från jord och damm.

Blyförgiftning ger diffusa symtom som trötthet och dålig aptit. Exponering för bly kan också ge skador på nervsystemet och medföra försämrad intellektuell utveckling och prestationsförmåga. Foster och små barn är speciellt känsliga eftersom deras hjärna och nervsystem är under utveckling och därför särskilt känsliga för påverkan.

Det finns EU-gemensamma gränsvärden för bly i livsmedel. Det finns även svenska gränsvärden för vissa livsmedel som inte omfattas av EU-gränsvärdena, liksom för material i kontakt med livsmedel, tillsatser och vissa aromämnen. Användningen av bly i produkter och till viss del i varor är reglerad både på EU-nivå och nationellt. Åtgärderna för att minska spridningen av bly har varit framgångsrika och en nedåtgående trend av blyhalter i luft, livsmedel och blod har observerats ända sedan slutet av 1970-talet¹. Mat och dryck är idag de viktigaste källorna till blyexponering. Dock har flera förgiftningsfall inträffat i Sverige under senare år. Till exempel har akuta förgiftningar skett när blyglaserad keramik från turistresor använts i hushållet och flera förgiftningsfall har rapporterats i samband med intag av hälsokostpreparat (ayurvedapreparat) som innehållit höga halter bly¹. Under våren 2011 rapporterade medier om en privatperson som hade förhöjda blyhalter i sitt dricksvatten på grund av att en kökskran av mässing läckte bly². I ett test av 60 vattenkranar utfört på uppdrag av Boverket släppte fyra av modellerna ut mer bly än det tillåtna gränsvärdet på 20 µg³. Testet gjordes på nya kranar och blyet i dessa försvinner enligt Boverket efter en tid. Ju längre tid som vattnet står stilla i kranen desto mer bly hinner avges till vattnet, varför Boverket rekommenderar att man alltid låter kranen rinna någon sekund för att få bort vattnet som stått stilla i kranen.

Mat och dryck är de viktigaste källorna till human exponering av bly. Blyexponering via kosten för genomsnittliga vuxna konsumenter har av Efsa nyligen uppskattats till 0,36 - 1,24 µg/kg kroppsvikt per dag för Europa och 0,44 - 0,80 µg/kg kroppsvikt per dag för Sverige⁴. Eftersom små barn äter mer i förhållande till sin kroppsvikt än vad vuxna gör kan man tänka sig att små barns exponering är högre.

Efsa har också tagit fram nya referensvärden för intag av bly som ligger på 0,5 (gäller för gravida och barn), 0,63 (gäller för vuxna), eller 1,5 (gäller för vuxna) µg bly/kg kroppsvikt och dag beroende på vilken kritisk hälsoeffekt som beaktas; neurotoxicitet, effekter på blodtryck, respektive kronisk njursjukdom⁴.

¹ Socialstyrelsen, 2009, Miljöhälsorapport 2009

² Kemikalieinspektionen, www.kemi.se, Bly i varor

³ Boverket, www.boverket.se, Marknadskontrollen av bly i vattenkranar avslutad

⁴ European Food Safety Authority (Efsa), 2010, Scientific Opinion on Lead in Food

Efsa konstaterar i sin senaste riskvärdering av bly att exponeringen av gravida kvinnor (foster) och barn i Europa ligger på en nivå som är nära eller över det hälsobaserade referensvärde på 0,5 µg bly/kg kroppsvikt och dag⁵. Det är därför viktigt att exponeringen för bly fortsätter att minska. Det är också angeläget att inte nya produkter som innehåller bly introduceras på marknaden.

Livsmedelsverket har nyligen publicerat en rapport där resultaten från en undersökning av barnmatsprodukter visar på att många av de undersökta produkterna har blyhalter som kan innebära hälsoproblem⁶. 36 procent av modersmjölksersättningarna och tillskottsnäringarna för friska barn och 67 procent av modersmjölksersättningarna och sondnäringarna/kosttilläggen för barn med speciella medicinska behov innehöll blyhalter som ger ett högre intag än vad som bedöms vara hälsomässigt acceptabelt. Undersökningen har synliggjort anmärkningsvärda brister i lagstiftningen som reglerar innehållet av mineraler och tungmetaller i produkter avsedda för barn 0-3 år, bland annat är gränsvärdet för bly inte tillräckligt lågt för att skydda barn från potentiellt skadliga hälsoeffekter. I Livsmedelsverkets undersökning påvisades dock inte något företag i Stockholm som har problem med höga blyhalter.

Sverige vill införa starkare begränsningar av bly i varor för konsumentbruk och Kemikalieinspektionen anmälde i april 2012 sitt intresse till den Europeiska kemikaliemyndigheten Echa om att utreda förutsättningarna för att införa ytterligare begränsningar i den europeiska kemikalielagstiftningen Reach⁷. Inom sitt tillsynsarbete analyserade Kemikalieinspektionen under 2012 hemelektronikprodukter för att kontrollera att innehåller av bland annat bly var för högt. Av 63 analyserade produkter var det tolv produkter som inte följde lagstiftningen för att de innehöll för höga halter bly⁸. Miljöförvaltningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö genomförde 2012 ett gemensamt tillsynsprojekt om metaller i smycken⁹. 28 butiker besöktes och 56 smycken är analyserades. Elva smycken innehöll bly i halter över 0,05 procent, som är högsta tillåtna halten enligt det nya EU-förbudet som gäller smycken som släpps ut på marknaden för första gången den 9 oktober 2013 eller senare. Dessa tillsynsprojektet visar att analyser är en tydlig metod för att påvisa faktiska brister i företagens kemikaliearbete och att de företag som aktivt jobbar med att ställa egna

⁵ European Food Safety Authority (Efsa), 2010, Scientific Opinion on Lead in Food

⁶ Livsmedelsverket, 2013, Tungmetaller och mineraler i livsmedel för spädbarn och småbarn, del 3, Rapport 1-2013

⁷ Kemikalieinspektionen, 2012, www.kemi.se

⁸ Kemikalieinspektionen, 2013, Mariana Pilenvik personlig kommunikation

⁹ Miljöförvaltningen Göteborgs stad, 2012, Metaller i smycken - Tillsynsprojekt i samarbete mellan Göteborg, Malmö och Stockholm, rapport 2012:26

inköpskrav och göra stickprovsanalyser har bättre förutsättningar att uppfylla lagstiftningen.

Trafiken var länge en betydande föroreningskälla för bly. År 1994 upphörde dock distributionen av blyad bensin i Sverige, vilket gjorde att utsläppen minskade kraftigt. Idag kan bly förekomma som förorening i den blyfria bensinen samt i fordonens bromsbelägg.

Den senaste indikativa mätningen av bly i Stockholms luft gjordes under 2004 och visade att blyhalterna i stadens bakgrundsmiljö har minskat med ca 90 % åren 1989-2004¹⁰. Minskningen beror på infasningen av katalysatorrenade personbilar med blyfri bensin samt minskad intransport via luft beroende på minskade utsläpp från förbränning i andra länder. Ungefär hälften av blyet i luften i kommer från intransport, medan vägtrafiken i staden beräknas stå för ca 20 % av de uppmätta halterna.

I Luftkvalitetsförordningen (2010:477) anges en miljökvalitetsnorm för bly i luft. Till skydd för människors hälsa ska halten $0,5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ($500 \text{ ng}/\text{m}^3$) som årsmedelvärde följas. Idag utgör halterna i innerstaden endast någon procent av normens värde (Figur 1), och miljökvalitetsnormen följs överallt i Stockholms stad.

Figur 1. Indikativa årsmedelvärden för bly i Stockholm 1989-2004¹⁰.

Miljöförvaltningen anser att det är viktigt att fortsatt arbeta för att förekomsten av och exponeringen för bly minskar i Stockholm och övriga världen. Bly ingår sedan länge i det arbete som görs i staden för att minska tillförseln av och exponeringen

¹⁰ SLB-analys, 2012, Luften i Stockholm – årsrapport 2011, Rapport 1:2012

för farliga ämnen. Bly är dessutom väl undersökt i tidigare forskning (till exempel i projektet Metaller i stad och land) och är prioriterat i nationella regler och riktlinjer. Exponeringen för ämnen som bly brukar ha mycket liten geografisk variation, varför exponeringsvägarna och exponeringsnivåerna för bly kan antas vara de samma i Stockholm som i övriga Sverige. Därför anser miljöförvaltningen inte att det inte behövs någon ytterligare lokal prioritering.

Genom tillsyn ser vi till att olika verksamheter i staden följer de regler och bestämmelser som finns. Bly kontrolleras i varutillsynen bland annat i smycken, elektronikleksaker samt knappar och dragkedjor för barnkläder. Om höga halter bly konstateras i livsmedel kan saluförbud läggas på de aktuella produkterna om företaget själva inte frivilligt återkallar produkterna från marknaden. Vidare kontrolleras bly inom tillsynen av avfallshantering. Vid undersökningar av förorenad mark i staden ingår i regel bly och enligt miljöförvaltningens tidigare undersökningar kan man se att marken på flera håll innehåller blyhalter som överstiger Naturvårdsverkets riktvärden för känslig markanvändning. Vid förhöjda halter ställs i vissa sammanhang krav på sanering av marken, till exempel vid nyexploatering. Under förutsättning att medel tilldelas planeras för 2014 markundersökningar med särskilt fokus på parkmark och lekplatser för barn då bland annat ska bly analyseras.

Slut

Bilagor

1. Skrivelse om bly från Katarina Luhr m. fl (MP)